

ОСВІТНІ ПРАВОВІДНОСИНИ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Проблеми правового регулювання освітньої сфери, що об'єднує багатогранні за своєю природою відносини останнім часом викликають особливий інтерес у дослідників. Дана проблематика має значення як для теорії держави і права, методології правового регулювання, так і для практичної роботи органів державної влади при вирішенні завдань модернізації системи освіти.

Суспільні відносини, що виникають у сфері освіти регулюються нормами різних галузей права, проте така сукупність норм адміністративного, цивільного, трудового чи інших галузей права не є простим їх дублюванням чи механічним поєднанням. У процесі правового регулювання простежується тісний взаємозв'язок і взаємовплив цих норм, що завдяки спільній меті, завданням та об'єкту правового регулювання набувають "освітньої" специфіки [1, с. 16].

Розробка нових науково обґрунтованих підходів до правового регулювання всієї сукупності відносин у галузі освіти, формування адекватного цілісного механізму правового регулювання в значній мірі залежить від розуміння природи і змісту освітніх правовідносин та їх взаємозв'язків з іншими правовідносинами, що виникають у цій сфері.

Правовідносини у сфері освіти носять комплексний характер, а освітні правовідносини – це врегульовані нормами освітнього законодавства відносини, що виникають між особою, яка навчається (в окремих випадках її батьками чи іншими законними представниками) з однієї сторони і освітньою установою та педагогічними працівниками – з іншої у зв'язку з реалізацією права на освіту, забезпеченням державних гарантій прав і свобод людини в сфері освіти та створенням умов для реалізації права на освіту.

Особливостями освітніх правовідносин є те, що їм притаманна "власна" сфера виникнення, функціонування, розвитку, – освіта (дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійно-технічна, вища, післядипломна, аспірантура, докторантура).

Ці відносини мають стійкий, триваючий характер, постійно повторюються, духовні в своїй основі, є багатосторонніми, інтерактивними, спрямовані на розвиток і саморозвиток всіх учасників освітнього процесу.

Особливий правовий статус учасників освітніх відносин полягає як у рівності суб'єктів, так і в їх підпорядкованості. З одного боку, їх учасники виступають як рівноправні суб'єкти, а з іншого – потреба організації та контролю якості навчально-виховного процесу зумовлює підпорядкованість одного суб'єкта іншому.

Дослідники звертають увагу на те, що сучасне українське законодавство незадовільно врегульовує освітні відносини у зв'язку з невизначеністю правового статусу суб'єктів цих відносин.

Об'єктом освітніх правовідносин в найзагальнішому вигляді є освіта, тобто сукупність нематеріальних духовних благ, на оволодіння якими спрямований законний інтерес суб'єктів права на освіту. У відповідності з сучасною освітньою парадигмою вона включає не тільки традиційну сукупність знань, умінь та навичок, але й ключові компетенції, від яких залежить здатність людини до саморозвитку, самовизначення, соціалізації та ефективної діяльності в сучасному суспільстві, а також вихованість. Специфікою цього об'єкта є те, що його зміст та параметри не можуть визначатися за домовленістю учасників освітніх правовідносин.

Особливості об'єкта впливають на структуру і способи реалізації прав та обов'язків всіх учасників освітніх правовідносин і відповідно на їх зміст.

Зміст освітніх правовідносин включає в себе права та обов'язки у сфері освіти, їх аналіз дозволяє виявити особливості цих відносин.

Специфіка освітніх правовідносин не дозволяє віднести їх до жодного з відомих типів правовідносин, що виділяються на підставі властивостей їх об'єкта. Освітні правовідносини не є пасивними, оскільки для задоволення освітніх інтересів і потреб правомочної сторони недостатньо обов'язку зобов'язаної сторони утримуватися від небажаної для правомочної особи поведінки. Освітні правовідносини також не можуть бути повною мірою віднесені до правовідносин активного типу, у яких головну роль відіграє юридичний обов'язок зобов'язаної особи виконувати певні дії на користь правомочної особи, що дозволяють задовольнити її законний інтерес. Хоча надання якісної освіти є головним функціональним завданням зобов'язаної сторони, вона не є власником цього нематеріального блага й не може створити його самостійно, без участі правомочної сторони, без здійснення нею активних позитивних дій щодо навчання.

Освітні правовідносини слід віднести до інтерактивного типу, який характеризується активною поведінкою обох сторін, що знаходить відображення як в матеріальному змісті освітніх правовідносин, так і в структурі і змісті суб'єктивного права і юридичного обов'язку [2, с. 56].

Ігнорування специфіки освітніх правовідносин на практиці може привести до суттєвих проблем, що спотворюють сутність механізму їх правового регулювання.

Сьогодні Україна визначила власну політику і стратегію, яка невід'ємно пов'язана зі світовими тенденціями, що проголошують освіту найбільш пріоритетною сферою життєдіяльності суспільства. Основні тенденції розвитку освіти визначаються, у першу чергу, на законодавчому рівні. Освітні відносини, будучи системо утворюючими у сфері освіти, повинні отримати максимально повну регламентацію в правових нормах.

Зміни, які відбуваються на сучасному етапі в освіті, за своїм обсягом і характером настільки істотні, що вимагають не окремих поправок до відповідного законодавства, а системного оновлення всього механізму правового регулювання відносин у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельничук О. Поняття та особливості освітніх правовідносин / О. Мельничук // Юридична Україна. – 2010. – № 11. – С. 15-19.
2. Спасская В. В. Правовое регулирование образовательных отношений: теоретико-правовое исследование : автореф. дис. на соискание науч. степени док. юрид. наук: спец. 12.00.01. “Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве” / В. В. Спасская. – М., 2007. – 57 с.

Колесов Г. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Становленню та розвитку незалежності України, як самостійної, суверенної, демократичної та соціальної держави передувала велика історична практика, яка мала як позитивні моменти, так і гіркий історичний досвід у вигляді невдач на загальносвітовій політичній арені. Протягом багатьох віків Україна перебувала у круговерті змін на мапі світу, стаючи частинами різних держав: від імперій до союзів та федерацій. Але варто зауважити, що територія, яку сьогодні окреслено в державу Україна та наш народ завжди прагнули до моделі держави, у якій присутній одноособовий голова. Його постать як символічно, так і у вигляді звичаю (пізніше норми права) має представляти державу, будувати державну політику, захищати її, а, головне, нести відповідальність за кожного поселенця (підданного, пізніше – громадянина).

Тому виникнення та еволюцію своєрідного інституту глави держави можна віднести до далекої доби Київської Русі. Історичні джерела, велика кількість досліджень вказують на те, що Давньоруська держава часів раннього Середньовіччя існувала у вигляді політичного об'єднання князів та бояр, які підпорядковувалися єдиному великому князю руському. Згодом під впливом міжнародних зв'язків та внутрішньо-політичних змін Київська Русь стає прототипом ранньофеодальної монархії з централізованою владою. Особливістю такої влади було те, що князь правив не сам, а здійснював управління двором, який в свою чергу зазнавав впливу з боку віче – колективного органу громади міста. Таким чином яскраво вираженої самодержавності у Київській Русі не було. Лише за часів правління Володимира Великого та його наступника – Ярослава Мудрого в Києві закріплюється на певний час єдиновладдя для зміцнення безпеки та посилення впливу держави на сусідні території. Але подальший занепад Київської держави призупиняє на певний час розвиток інституту глави держави. Наступний етап трансформації глави держави виникає аж у XVI ст. за часів становлення козацтва та гетьманства в Україні.